

Što bi se moglo učiniti:

1. pronaći smisao i svrhu svake pojedine pjesme da bismo izbor što bolje uskladili s njezinom tipičnom zadaćom u liturgijskoj akciji;

2. pokrenuti stvaranje novih tekstova ili pod nadzorom nacionalnih biskupskih konferencija, ili mješovitih jezičnih komisija jedne te iste jezične grupe;

3. za molitvu Kyrie, bila unutar ili izvan pokajničkog čina, mogući su razni oblici. Jedni su bolji, drugi manje dobri. Bilo bi prikladno da nađemo u njima zgodnije oblike i uzroke.

G. Fontaine, Cric

Preveo: O. Grafenauer

KRIZA U ŽENSKIM SAMOSTANIMA I MI SVEĆENICI

I žensko je redovništvo danas u krizi. Ponegdje naprosto u raspadanju. Samostani se, osim onih koji su sačuvali stegu i duh molitve, sve više prazne i zatvaraju. A i oni koji se još drže, sve se više posvjetovnjačuju. Sve se manje u njima moli. Sve manje je samozataje i sabranosti. Vladanje je redovnica slobodnije. Njihovi maniri isto tako. Odlasci i istupi iz samostana svagdanja su stvar. Redovničko se odijelo sve manje nosi. A sestre se u civilu jedva razlikuju od svjetovnih djevojaka i žena. Moda se provodi na veliko: sve do golih ruku i nogu, obojene kose, ruža po noktima i usnama, šminke i mini-suknje. Od koncilске obnove redovničkog života većina je preuzela samo ono vanjsko: reformu odijela — s jasnim ustupcima modnom ukusu i ženskoj taštini — i principe približavanja svijetu, slobode i »dijaloga«. Ali i to na način više protukoncilski, nego koncilski. Mnoge već ne slušaju ni crkvenih vlasti ni Kongregacije za redovnike: otvoreno oponiraju i opstruiraju njihovim odlukama i direktivama.

KOD NAS

Kod nas još nije otišlo tako daleko. Nema kod nas ni ozbiljne brojčane krize sestarskih zvanja, iako je i kod nas opadanje već počelo ili je na pomolu. Nema više staroga izobilja. Vjerojatno ga neće ni biti. »Bijela kuga« je zahvatila već i obitelji na selu. Visoki standard sve više materijalizira omladinu.

Kod nas se u bitnosti još uvijek vrše vanjski redovnički propisi i pravila. Ali simptoma lakoumnosti i gubljenja zanosu ima već na sve strane. I kod nas se koncilaska reforma shvatila najviše kao reforma odijela i izvršila s očitom tendencijom da napravi barem pokoju koncesiju ženskoj sujeti. Pelerine su izašle iz mode, a sve je više i družbi s otkrivenom kosom i s frizurom, iako je »comam nutrire« još i u kršćanskoj starini vrijedilo kao prvi znak posvjetovnjačenja (1 Tim 2, 9; 1 Pt 3, 3) i bilo kanonima zabranjeno ne samo Bogu posvećenim djevicama, nego i klericima. I kod nas u samostane sve više ulazi sloboda, a iz njih se povlači poslušnost, poniznost i čednost. I na ulici, i na putovanju dopuštaju danas sestre sebi koješta što prije nikada nisu dopuštale. Sve je manje rezerve, sve manje šutljivih usta i oborenih očiju. I moli se, očito, sve manje. Ne samo da su reducirane zajedničke i propisane molitve u konist »rada« i »akcije«, nego je sve manje i dragovoljne, privatne molitve. Sve se manje adorira po kapelama, sve se manje kleči pred Gospom, sve rjeđe se obavlja »Put križa«. Sve se manje šuti, a sve se više i glasnije govori i pjeva. Sve više se primaju i prave posjeti. Sve dulje se navečer ostaje izvan samostana. Konverzacija sa vanjskim svijetom i sa svećenicima slobodnija je i ležernija. Sve se više korespondira samo za zabavu i iz prijateljstva. Sve je više »ferija« i odlazaka na svečanosti, slave, priredbe, »mlade mise«, godišnje odmomore i pohode rodbini. Sve se više i sestre počinju vladati kao dame, a sve manje kao »službenice« Božje i ljudske. Bježi se od »nižih« služba, a jagmi za visokim i »višim položajima«. Teško se primaju premještaji »po potrebi službe«. Upućuju se protesti poglavarima. Organiziraju se demonstracije, prijeti štrajkom i bunama. Kupe se potpisi i protupotpisi. Sestre oblače civil kad hoće. Ostaju u njemu iako su već davno u mirovini pa nitko od njih ne traži da kao bolničarke ili namještenice ne nose uniformu.

TEMELJNI UZROCI:

Dio opće krize u Crkvi

Kriza ženskog redovništva nije nešto specifično u današnjoj Crkvi. Do nje nije došlo bez veze s drugim sektorima crkvenog života. Ona je samo dio opće krize u Crkvi. Skepsa prema svemu što je nadnaravno, posvjetovnjačenje, materijalizam — te tipične i simptomatične značajke današnjega vre-

mena i suvremene kulture — sve više prodiru i u crkveni život. Ta zarazna bolest nikoga ne štedi. To je epidemija koja se, kao sve epidemije, naglo pojavljuje i brzo širi. Izrazito uzajamno i recipročno djelovanje redovita je pojava tih epidemija. Jedni druge povlačimo, okužujemo, zavodimo, kvarimo.

Negativni utjecaji iz redova klera

Gornja konstatacija shvatljivija je i vidljivija na ženskim redovima nego drugdje. Ne samo zbog poslovične ženske povodljivosti i površnosti u sudovima, nego i zbog njihove tijesne povezanosti s duhovnom pastvom i sa službenom, hijerarhijskom Crkvom. Drugim riječima s klerom, sa svećenicima. Oni su, a napose redovnici, svagdje po ženskim samostanima duhovnici, ispovjednici, propovjednici, ekshortatori. Oni sestrama daju »duhovne pouke«, preporučuju im literaturu, drže duhovne vježbe. A sestre su, već po čitavoj svojoj tradiciji i odgoju naučene da te svoje učitelje dočekuju s najvećim povjerenjem, da u njima gledaju auktoritet, da im, bez pogovora i rezerve, vjeruju i da ih u svemu slijede. Svećenikov nastup i praksa za njih je nešto što se uvijek smije, pa čak i mora, kopirati.

A danas im — sestrama redovnicama — ti njihovi učitelji i »duhovni oci« često svašta govore. A ne daju im uvijek dobra primjera. Naprotiv! Mnogi ljudi po svijetu gledaju u tomu glavni, neposredni uzrok ili, barem povod rasapu ženskog redovništva. Neki npr. u Americi, za to okrivljuju veoma cijenjene i u svoje vrijeme najuglednije redove u Crkvi. Oni su držali u svojim rukama skoro sve odgojne zavode i najčitanije novine, pa kad su se i oni posvjetovnjačili i izgubili pravi crkveni duh, povukli su za sobom svu svoju duhovnu klijentelu, ženske samostane na prvom mjestu.

A meni se čini da je to isto i kod nas razlog sve vidljivijemu nazatku ženskih redova i samostanskog života uopće. Samo bi trebalo ozbiljno postaviti pitanje: Tko je za to odgovoran? U prvom redu postaviti pitanje naše svećeničke odgovornosti.

Tradicionalna nebriga

Nijesmo mi ni prije sadašnje krize posvećivali dovoljno pažnje duhovnom odgoju sestara po našim ženskim samostanima. Ja sam to godinama opažao. I pisao sam o tom po-

nešto i prigodice. Na to me navodilo dugogodišnje iskustvo sa ženskim samostanima kojima sam već po službi i funkcijama bio blizu. Uvijek su bili dobri oni ženski samostani koji su imali za duhovnika i za ispovjednika ozbiljna i duhovno ambiciozna svećenika. Čim bi jedan takav došao u samostan, odmah bi se to opazilo: niveau duhovnog života i redovničke discipline u samostanu naglo bi porastao. Ali, na žalost, i obratno. Na odgovornim i kompetentnim mjestima nije se dovoljno pazilo da se ženski samostani s te strane osiguraju. U okrilju tako male brige, ili bolje, nebrige, teže su prolazile samostanske kuće »po provinciji«, nego po gradovima. A najtežega današnjega problema — problema »župskih sestara« — nije ni bilo.

Nevolje sa »župskim sestrama«

Sestre su većinom razbacane po minijturnim redovničkim zajednicama i župskim stanovima — često puta samo dvije skupa — i u mnogo su većim neprilikama i pogiblima, a pravih pobožnih i pouzdanih duhovnih vođa je sve manje. Na župama se, uz to, koji put nikako ne pazi na »separaciju«: na, kakvu takvu, »klauzuru« za sestre. Jedu skupā sa župnikom, sa svećenicima su u kući »per tu«, ulaze im u sobe »na razgovor« i na muziciranje, crnu kavu ili stolne igre. Primaju posjete svećenika iz susjedstva, idu im u goste i na izlete, vozaju se sa svećenicima u autu. Često moraju i do duboko u noć dvoriti župnikove goste. Nemaju nikakva dnevnog reda. Ne ostavlja im se vremena ni za propisane redovničke molitve. Hodanja po privatnim kućama nisu rijetkost, pa i onda kad to ne traži nikakav pastoralno-apostolski razlog.

Nezvani i nedorasli u samostanima

Ispovijedanja, pouke, duhovne vježbe u samostanima posebno su poglavlje. Često se nimalo ne pazi ni koga se zove za takve funkcije, ni koga se na njih šalje. Dolaze i mladi, »vileni« vjetrenjasti svećenici, i stari svećenici već iznureni, i svećenici »domaćih« (u stvari preslobodnih) manira; i »progresistički« reformatori kršćanskog i redovničkog života, pa pred sestrama iznose i razlažu svoje laksne teorije. Govore im protiv poglavara i »slijepog« redovničkog posluha, odbijaju ih i odvrćaju od češćeg ispovijedanja i od tradicionalnih pobožnosti. Propovijedaju im i ispovijedaju ih u civilu, seksualni im moral tumače vrlo liberalno, uvode ih u mudrost

»psihoanalize«. I daju im — za redovnice sasvim suviše — pouke o seksualnom i bračnom životu. Nedavno mi se je jedna, posve skromna, sestra tužila da im se jedan vođa duhovnih vježbi u nagovorima neprestano vraćao na tu tematiku, pa je jednoj sestri izgledalo kao da drži duhovne vježbe djevojkama - udavačama iz svijeta ili udatim ženama, a ne redovnicama. I još ih je pozivao k sebi u sobu na razgovor; samo mu nijesu htjele ići kad su vidjele o čemu se radi. A jedan drugi je u jednom klauzurnom samostanu otvoreno dokazivao kako njihov samostanski život danas više nema nikakva smisla i da je vrijeme kontemplativnih redova zauvijek prošlo: unatoč izričitom protivnom učenju koncilskih dekreta: »Perfectae caritatis« (n. 5 i 7) i »Ad gentes« (n. 18 i 40).

NEŠTO SE MORA UČINITI

Ne treba puno intuicije pa da čovjek vidi dokle će te nevolje sa ženskim samostanima poći, nastavi li se ovako: sa ležernom nebrigom za redovnice od strane svećenika i crkvenih faktora. Žensko će redovništvo izgubiti svoj duh i ugled. Redovnički stalež neće privlačiti ozbiljnih djevojaka iz katoličkih obitelji. A i one koje iz tih dobrih obitelji i s pravim zvanjem, uđu u samostan, izgubit će ga pred lošim primjerima u posvjetovnjačenoj samostanskoj atmosferi. Istupat će. A ako i ostane u samostanu i zavjetuje se, rijetko će to biti prava i revna redovnica. Ne poduzmemo li mi svećenici ništa bit ćemo odgovorni za njihove duše i za decadencu i propast našega ženskog redovništva, baš kao što smo danas odgovorni za njegov, bar početni, nazadak i krizu.

ŠTO?

Hoćemo li da se oslobodimo te odgovornosti i da prema našem ženskom redovništvu izvršimo svoju dužnost pred Bogom i pred ljudima, moramo iz temelja promijeniti svoje metode. Moramo sestrama posvećivati puno više pažnje nego do sada. Nastojati da u njima oživimo pravi duh; da ih odgajamo prema idealima Evandjelja i volji Crkve; da sustavno otklanjamo od njih sve ono što im je na duhovnu štetu; a navodimo na ono što će ih duhovno podizati i učvršćivati.

TKO?

Crkvene vlasti

Crkvene vlasti moraju koncilske i papinske direktive upogled ženskoga redovničkog života efektivno i dosljedno provoditi. I dekret »Perfectae caritatis« i onu noviju »Apostolsku egzortaciju o obnovi redovničkoga života« (»Osservatore Romano«, 1. VII 1971). Moraju ženskim redovima na našem nacionalnom području davati sasvim konkretne upute. I urgirati ih. A moraju — svaki biskup u svojoj dijecezi — vršiti i budan i stalan nadzor nad životom u svim ženskim samostanima i redovničkim zajednicama većim i manjim. Pred njim ne smije ostati ništa skriveno, niti se smije što skrivati. Biskup posebno mora paziti koji su svećenici po samostanima ispovjednici, duhovnici, voditelji duhovnih vježbi. Jedan svećenik — samo ako je vrijedan i pogodan za to — može biti ispovjednik i u više redovničkih zajednica. Pa i uz remuneraciju od strane sestara.

Samostanske uprave

Puno će ovisiti i o upravama redovničkih kuća: muških i ženskih. Muški su redovi u savjesti dužni za poslove ispovjedanja i drugog duhovnog vodstva po ženskim samostanima delegirati samo redovnike zrelije dobi, ozbiljna vladanja, provjerene ortodoksije i prokušane kreposti. Nikada »bilo koga«. Pogotovo ne svećenike koji su se već kompromitirali i na koje stižu pritužbe. Ako nemaju pravoga čovjeka, neka radije otklone poziv, odnosno molbu, iz samostana.

A starješine ženskih redovničkih zajednica ne bi ni u jednom slučaju smjele ni tražiti ni prihvaćati ni nepoznatih ni sumnjivih kandidata za takve funkcije u svojim kućama. Budu li im određeni ili ponuđeni, neka ih učtivo, ali i odlučno, otklone. Ne smiju iz obzira i politike uzeti na svoju savjest duhovnu ruinu sestara.

Statut za »župske pomoćnice«

Što se tiče sestara po župama, bilo da u župi i u crkvi pomažu iz svojih kuća — to je u načelu jedino preporučljivo — bilo da stanuju u župskom dvoru među ostalim i kao župnikove kućanice, morao bi za to, čini mi se, bezuvjetno postojati formalan statut, bilo međudijecezanski, bilo dijecezanski.

ski. U njemu bi, uz ostalo, trebalo fiksirati sve glavne obveze i s jedne i s druge strane. U slučaju da sestre stanuju u župskom dvoru, valjalo bi izrijeком naglasiti da župnik mora sestrama omogućiti zgodu za nesmetan i redovit molitveni život, da im se ne smiju namećati nikakvi noćni poslovi, da bez prave potrebe u radne prostorije sestara ne smiju ulaziti ni vanjske osobe ni svećenici, da sestrama bude osigurana redovita duhovna pouka i prilika za češću ispovijed, a, dakako i pristojan honorar i socijalno osiguranje.

MOGUĆNOSTI I PREDUVJETI

Ni o komu valjda ne ovisi budućnost našega ženskog redovništva, koliko o nama svećenicima. Materijal koji nam dolazi još uvijek je zdrav. Uvijek dobivam takav dojam, kad gledam oko sebe kandidatice i novakinje po samostanima i redovničkim zavodima. Dobronamjerne su. Otvorenih usta i očiju slušaju pouke i savjete. Moglo bi se od njih mnogo napraviti. Dakako uz razumijevanje i strpljiv postupak i da je okolina oko njih dobra i zdrava. U samostanu se ne smiju razočarati. Mi ih moramo edificirati svojom iskrenom i dubokom oduševljenošću za Krista, za Crkvu, za duše. Od koga će sestre dobivati te poticaje, direktne i indirektnе, ako ne od nas svećenika, učitelja i predstavnika Crkve? Teško nama, ako im to uskratimo! »Djeca su tražila kruha, a nije bilo nikoga da im ga ulomi« (Tuž 4, 4). A još teže, ako ih i pozitivno odbijamo od evanđeoskih savjeta i ideala!

Čedomil Čekada

JEDAN OD ONIH PONIZNIH

Već je poodavno pokojni. A lijepe je svećeničke godine doživio. I zlatnu je misu dočekaо. I proslavio je. I to na župi u kojoj je prije toga više od četrdeset godina, neprekidno, bio župnik.

Bio je čovjek darovit. I duhovit. Uvijek je svoju okolinu natjerivao na smijeh svojim šalama. Već i zato su ga ljudi i vjernici voljeli. U svećeničkoj je službi bio vazda uredan i savjestan. U župi je držao red, lijepo je propovijedao, uslužan je bio vjernicima. Uvijek je stajao uz narod, ali i uz Crkvu. Ponio je i on, bez suza i mrzovolje, svoj dio odgovornosti i žrtava u njezinim teškim danima.

Iz toga vremena i datira događaj što ću ga ovdje ispriposvjediti. Bili smo godinu, dvije zajedno na »odsluženju roka«. On je i iza brave bio jednak kao i vani. Uvijek dobre volje, uvijek spreman na šalu i komedije. Sve bez grimasa: kao rođeni komičar. Zabavljao bi društvo gdje god bi se našao. Pucali su ljudi od smijeha. Ali i parirao bi — na svoj, uvijek duhovit način — svakomu tko bi htio da dirne u njegove svetinje. Nikada nije pokušavao da sebi osobno pomogne na račun drugih, a još manje na račun svojih načela i ideala.

Ali, eto, ni vani ni u zatvoru nijesu ga smatrali kakvim uzorom od svećeničke ozbiljnosti i svetosti. Bio je dosta neoprana jezika. Za njim se koješta govorkalo. Vjerojatno su ljudi i uveličavali, i dodavali, i kitili, i izmišljali kao uvijek kad je »na nekome zvonu«. Ali — slobodnih je manira bio.

Za propuste će mu suditi Bog. Sudio mu je već. Sigurno blago, kao svakomu tko je dobre volje i tko nije zanijekao istine: »fidem servavit« (2 Tim 4, 7). A i na ovom svijetu dosta je otpatio pod starost: bolesti, operacije, dugi log. U svemu tome ostao je strpljiv i raspoložen.

U doba dok smo »služili« zametnuo bi se koji put po »sobama« razgovor i o vjerskim pitanjima. Skupa su ležali ljudi svih mogućih profesija, shvaćanja, mišljenja, uvjerenja, narodnosti, vjera, simpatija i antipatija. I katolička je Crkva dolazila na red. I na rešetio. I njezine institucije također. I celibat katoličkih svećenika. Ne znam kako je jednom došlo do debate o celibatu u kojoj je i on uzeo učešće. Nijesam bio s njim u sobi, pričali su mi to drugi. Mnogi u njegovoj sobi nijesu vjerovali da naši svećenici tu svoju stalešku obvezu uzimlju ozbiljno. Spominjali su se i »primjeri«. Istiniti i izmišljeni. Aludirali su na pokojeg svećenika konkretno. Pogledali, koji put, onako ispod oka, i na njega. No njega to nije zbunilo. Odmah je i on ustao na obranu crkvene prakse i crkvenoga zakona. Branio je celibat. A branio ga je na svoj način. Široko i realno. I iskreno. Ne štedeći pojedinca. Ne štedeći ni sebe samoga. Osjećao je valjda kako u tim raspravama, a među ljudima koji su ga poznavali po njegovu zatvorskom rječniku i inventaru njegovih, kojiput i krupnih, šala i rječetina, njegova prisutnost ne govori puno u prilog tezama koje su on i drugi svećenici u sobi branili. I odmah je sebe naložio na vatru. »Nemoj ti suditi po meni i po meni sličnima!« rekao je jednomu od oponentata. »Za tolike naše svećenike ne može nitko reći ništa. Ni 'crne ti oči u glavi'!« I stao ih je, te svoje svećeničke kolege, nabrajati sve po

imenu. Osobito one koje su i drugi ljudi u sobi poznavali. »Jesu li oni ikoga sablaznili? Institucija je po srijedi: nijesu pojedinci. A u svakoj pšenici ima kukolja« nadodao je.

Bilo mi je vrlo drago kad sam za to čuo. Za to njegovo izlaganje za Božju stvar. Za to njegovo svjedočanstvo ispravnim principima. Ali još više za njegovu poniznost, istinoljubivosti, iskrenost. Branio je stvar, nije branio sebe. Nije nije kao činjenicu ni kad je to padalo po njegovoj glavi. Nije farizejski glumio. Vjerovao je u snagu istine. Ne treba ni njoj, ni Bogu mistifikacija ni laži.

Osobno sam mu mnogo toga oprostio u onaj čas. I ja, strogi ljudski sudac. A Isus »prijatelj carinika i grješnika« sigurno još više.

Nego, nijesu među nama svi kojima su njihove svećeničke dužnosti teške — pogotovu nijesu svi oni među nama koji posrcu pod teretom svećeničkog celibata — ovako lojalni prema istini i prema Bogu. Ne daju svi »slavu Bogu« (Iv 9, 24) kad su posrnuli. Svi ne priznaju da su pogriješili pa da kažu: »Zakon je, istina, svet i zapovijed je sveta, i pravedna, i dobra — ali ja sam čovjek od tijela, predan pod grijeh... Ne činim ono što bih htio — dobro, nego ono što neću — zlo!« (Rim 7, 12, 14, 19). Na žalost mnogi od njih udarili su drugim putem. Zakon im je kriv, Crkva je kriva; oni nijesu. Oni imaju pravo na svoju »sreću« i na svoju »slobodu«. Pa traže da im je Crkva dadne. Da svoj zakon prilagodi onom »drugom zakonu« u njihovim udovima (Rim 2, 23). Kako sve te postiđuje primjer ovoga poniznog njihova, našega, subrata! Takvi vole ulogu nevjernog »anđela crkve u Laodiceji«, glumca u svetištu koji se hvali da je bogat i imućan i da mu ništa ne treba, a ne vidi da je »bijedan, i jadan, i siromašan, i slijep, i gô« (Otkr 3, 14—17). Oni hoće da sude Bogu i Crkvi, mjesto da poslušaju kad im Bog i Crkva poručuju: »Trgni se i čini pokor!« (Otkr 3, 19). Časnije bi bilo — puno časnije — po te naše svećeničke »reformatore« celibata — da pođu za junakom ove naše crtice pa se kucnu u prsa i kažu onima oko sebe: »Nemojte vi suditi samo po meni i po meni sličnima! Gledajte i na one druge.«

Uostalom, nije to samo problem naših anticelibatera i kontestatora. Problem je to — vječni problem — sviju nas. Prvi je i zahtjev i preduvjet pravoga kršćanskoga života: duhovna iskrenost. Valja uvijek, pa kad smo i sami u pitanju, kazati »boba bob, a popu pop«. Valja stati uz dobro, gdje ga god otkrili; osuditi zlo na komu ga god ulovimo. Na dru-

gome ili na sebi, svejedno. Puno je već ako častimo dobro, i kad ga ne činimo. Nije sve; nije dosta. Ali je znak dobre volje, znak je vjere u istinu i strahopočitanja pred njom. I pred Bogom. Tko ga ima, Bog će ga sigurno pomilovati i spasiti. Budimo bezuvjetno ljudi Božje istine, ako već nijesmo u svemu ljudi Božje pravde. To vrijedi i onda kad je njegova istina protiv nas. »Veritas liberabit vos!« (Iv 8, 32).

Hoće! Ostario sam. Mnogo sam toga doživio. Bio sam i na mjestu gdje se to, sustavno, vodilo u evidenciji. Pa ne sjećam se nijednog slučaja da je koji svećenik, ako je bio ponizan i ostao uz Crkvu, i kad je sam bio slabić i grješnik, umro, a da se nije izmario s Crkvom. Oni koji su se bunili, otpadali i »ženili«, jesu, na žalost. Mnogi!

Dr. Č. Č.

Upravo se navršava 10 godina od kako u našem listu surađuje Dr. Čedomil Čekada. Njegova obilna i izrazito svojevrsna suradnja zadužuje nas na osobitu zahvalnost.

Uredništvo

METODA DR JORDANA KUNIČIĆA

Odgovarjam na članek dr. J. Kuničića, ki ga je objavila »Služba Božja« pod naslovom »Neka ,nova' osporavanja u pitanju kontracepcije« (1971, str. 95—99).

»Neka ,nova' osporavanja« naj bi vseboval moj dopis, ki sem ga poslal Škofovski konferenci Jugoslavije 15. sept. 1970. Ta dopis je Kuničić obravnaval tudi »na seminaru katoličke moralne i društvene nauke na rkt. bogosl. fakultetu u Zagrebu«. »Neke ideje« referatov tega seminarja so bile v ciklostilno razmnoženem in privatno razširjevanem spisu z naslovom »Neka osporavanja dr. Št. Steinera u pitanju kontracepcije«. Poglavitne trditve tega spisa je potem Kuničić zajel v zgoraj omenjeni članek. Ko odgovarjam na članek v »Službi Božji«, zavračam torej tudi trditve v spisu »Neka osporavanja...«

Kuničićevo stališče glede aplikacije načela, in casu perplexo minus malum eligendum' v zvezi s kontracepcijo sem temeljito zavrnil v razpravi »Ali sme dr J. Kuničić kritizirati francoske škofe?« (Bogoslovni vestnik, 1971, str. 92—115),